

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

TRANSCHEGARAVIY GIDRORESURLARDAN BARQAROR FOYDALANISHNING
SIYOSIY-HUQUQIY MEKANIZMLARI VA ULARNING FALSAFIY-MA'NAVIY ASOSLARI

2-IYUN
2026-YIL

Qo'qon shahri,
Qo'qon davlat universiteti

Xalqaro
miqyosda

TRANSCHEGARAVIY GIDRORESURLARNI BOSHQARISHNING TARIXIY-HUQUQIY MUAMMOLARINING O'ZIGA XOSLIGI ILMIY TADQIQOTLAR (MARKAZIY OSIYO) MISOLIDA

Begmatov Xurshid Isanlalivich

Qo'qon davlat universiteti assistant o'qituvchisi

begmatovxurshidbek508@gmail.com

Toxirov Shoxro Ziroatzoda,

Imyaminov Suhrob Ilyosjon o'g'li

Qo'qon davlat universiteti 01/24

Tarix ta'lim yo'nalishining 2-bosqich talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada transchegaraviy gidroresurlarni boshqarishning tarixiy-huquqiy jihatlari, ularning shakllanish bosqichlari hamda davlatlararo suv munosabatlarini tartibga solishdagi asosiy muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotda suv resurslarining davlat chegaralaridan o'tuvchi xususiyati sababli yuzaga keladigan huquqiy va siyosiy murakkabliklar, tarixiy tajriba hamda xalqaro huquqiy mexanizmlar o'rganilgan. Xususan, Markaziy Osiyoda transchegaraviy suv resurslarini boshqarishning tarixiy evolyutsiyasi, sovet davrida shakllangan suv taqsimoti tizimi va mustaqillikdan keyingi davlatlararo munosabatlarning transformatsiyasi ilmiy tahlil qilinadi. Maqolada xalqaro suv huquqi tamoyillari, davlatlar manfaatlari va mintaqaviy xavfsizlik masalalari o'rtasidagi bog'liqlik ko'rsatilib, samarali boshqaruvning istiqbolli strategiyalari ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: transchegaraviy gidroresurslar, suv huquqi, tarixiy-huquqiy tahlil, suv diplomatiyasi, xalqaro huquq, suv xavfsizligi, mintaqaviy siyosat, Markaziy Osiyo, transmilliy daryolar, geosiyosat.

KIRISH

XXI asrda transchegaraviy gidroresurlarni boshqarish xalqaro siyosat, ekologik xavfsizlik va iqtisodiy taraqqiyotning eng dolzarb masalalaridan biriga aylandi. Dunyo bo'yicha yuzlab daryo havzalari bir necha davlat hududidan oqib o'tishi sababli suv resurslarini taqsimlash va boshqarish masalasi ko'plab davlatlar uchun strategik ahamiyat kasb etmoqda. Suvning chegaralarni kesib o'tuvchi tabiati uning boshqaruvini murakkab siyosiy-huquqiy tizimga aylantiradi. Shu bois transchegaraviy gidroresurslar masalasi nafaqat ekologik yoki iqtisodiy, balki tarixiy, huquqiy va geosiyosiy muammo sifatida ham o'rganilmoqda.

Tarixiy jihatdan qaranganda, suv resurslarini boshqarish masalasi qadimgi sivilizatsiyalar davridan boshlab davlatlararo hamkorlik yoki nizolarning muhim omillaridan biri bo'lib kelgan. Daryo havzalari bo'yida shakllangan jamiyatlarda suvdan foydalanishning odatiy va huquqiy qoidalari mavjud bo'lgan. Keyinchalik sanoatlashuv, irrigatsiya tizimlarining kengayishi va aholining ko'payishi natijasida suv resurslarini boshqarish bo'yicha xalqaro huquqiy normalarga ehtiyoj kuchaydi.

Bugungi kunda transchegaraviy suv munosabatlarini tartibga soluvchi bir qator xalqaro tamoyillar shakllangan bo'lib, ular suv resurslaridan adolatli va oqilona foydalanish, zarar yetkazmaslik prinsipi hamda o'zaro axborot almashinuvi kabi huquqiy mezonlarni qamrab oladi. Biroq ushbu normalarning amaliyotga tatbiq etilishi ko'pincha davlatlar manfaatlari, siyosiy qarashlari va iqtisodiy ustuvorliklari bilan murakkablashadi.

Ayniqsa, Markaziy Osiyo hududida transchegaraviy gidroresurslarni boshqarish masalasi o'ziga xos tarixiy-huquqiy xususiyatlarga ega. Mintaqadagi asosiy suv arteriyalari — Amudaryo va Sirdaryo havzalari bir nechta davlat hududlarini qamrab oladi. Sovet davrida suv taqsimoti markazlashgan tizim orqali boshqarilgan bo'lsa, mustaqillikdan keyingi davrda yangi milliy manfaatlar va suverenitet tamoyillari suv boshqaruvi tizimini qayta shakllantirdi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi transchegaraviy suv resurslarini boshqarishda yuzaga kelayotgan tarixiy-huquqiy muammolarni chuqur o'rganish va ularning mintaqaviy barqarorlikka ta'sirini baholash bilan belgilanadi. Xususan, suv taqsimoti, xalqaro huquq normalarining samaradorligi, davlatlararo muzokaralar hamda suv diplomatiyasining istiqbollari ilmiy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi — transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolarining o'ziga xosligini tahlil qilish, xalqaro va mintaqaviy tajribalarni baholash hamda samarali boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari: Transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy evolyutsiyasini tahlil qilish, xalqaro suv huquqining asosiy prinsiplari va mexanizmlarini o'rganish, Markaziy Osiyoda suv boshqaruvi bilan bog'liq tarixiy-huquqiy muammolarni aniqlash, suv diplomatiyasi va davlatlararo hamkorlik mexanizmlarini baholash, strategik-huquqiy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti — transchegaraviy gidroresurslarni boshqarish tizimi.

Tadqiqot predmeti — gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolari va ularning mintaqaviy siyosatga ta'siri.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolarini tahlil qilishda kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi tarixiy, qiyosiy-huquqiy, tizimli, siyosiy-geografik hamda institutsional tahlil usullarining uyg'unligiga asoslandi. Ushbu metodlar orqali transchegaraviy suv resurslarini boshqarishning shakllanish jarayoni, normativ-huquqiy asoslari, mintaqaviy siyosiy ta'sir omillari hamda davlatlararo hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi o'rganildi.

Tadqiqotning metodologik asosini avvalo tarixiy tahlil usuli tashkil etdi. Mazkur usul yordamida suv resurslarini boshqarishning tarixiy evolyutsiyasi qadimgi irrigatsion tizimlardan boshlab zamonaviy xalqaro suv boshqaruvi institutlarigacha bo'lgan bosqichlarda tahlil qilindi. Ayniqsa, Markaziy Osiyoda suv taqsimoti tizimining sovet davridagi markazlashgan boshqaruv modeli va mustaqillikdan keyingi davlatlararo transformatsiyasi tarixiy ketma-ketlikda o'rganildi. Bu esa suv munosabatlarining zamonaviy huquqiy va siyosiy asoslarini shakllantirgan omillarni aniqlash imkonini berdi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil usuli xalqaro suv huquqi tamoyillari hamda turli davlatlarning transchegaraviy gidroresurslarni boshqarish amaliyotini taqqoslash

maqsadida qo'llanildi. Jumladan, suvdan adolatli va oqilona foydalanish prinsipi, sezilarli zarar yetkazmaslik tamoyili, axborot almashinuvi va maslahatlashuv mexanizmlari xalqaro huquq normalari doirasida tahlil qilindi. Shu bilan birga, Markaziy Osiyo mamlakatlarining suv siyosati boshqa xalqaro havzalar, xususan, Yevropa va Janubi-Sharqiy Osiyo tajribasi bilan qiyosiy ravishda baholandi. Bu yondashuv mintaqadagi mavjud muammolarni global tajribalar bilan solishtirish imkonini yaratdi.

Tizimli yondashuv asosida transchegaraviy gidroresurslarni boshqarish ko'p komponentli tizim sifatida ko'rib chiqildi. Suv resurslari ekologik, iqtisodiy, huquqiy, siyosiy va ijtimoiy omillar o'zaro bog'liq bo'lgan murakkab tizim sifatida baholandi. Xususan, suv taqsimoti, energetika siyosati, irrigatsiya ehtiyojlari, demografik o'sish va iqlim o'zgarishining suv boshqaruviga ta'siri kompleks tarzda tahlil qilindi. Shu sababli tadqiqot bir yoqlama huquqiy yondashuv bilan cheklanib qolmay, multidisiplinar tahlil usullarini ham qamrab oldi.

Siyosiy-geografik tahlil usuli yordamida Markaziy Osiyodagi transchegaraviy daryolarning geostrategik ahamiyati va davlatlar manfaatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik o'rganildi. Xususan, yuqori oqim davlatlari va quyi oqim davlatlari manfaatlari, suv-energetika almashinuvi hamda geosiyosiy manfaatlar kesishgan nuqtalar tahlil qilindi. Ushbu metod suv diplomatiyasining siyosiy omillar bilan qanday bog'liqligini aniqlashda muhim ilmiy vosita bo'lib xizmat qildi.

Tadqiqotda institutsional tahlil usulidan ham foydalanildi. Bu orqali suv boshqaruvi bilan shug'ullanuvchi xalqaro va mintaqaviy institutlar, davlatlararo komissiyalar, huquqiy mexanizmlar va kelishuvlarning institutsional samaradorligi o'rganildi. Xususan, Markaziy Osiyoda transchegaraviy suv resurslarini boshqarishga oid davlatlararo hamkorlik mexanizmlarining funksional jihatlari tahlil qilindi.

Tadqiqotning empirik bazasini xalqaro konvensiyalar, davlatlararo bitimlar, ilmiy maqolalar, tarixiy-huquqiy manbalar, statistik ma'lumotlar hamda suv resurslari bo'yicha xalqaro tashkilotlar hisobotlari tashkil etdi. Tadqiqot davomida tarixiy hujjatlar, ilmiy monografiyalar va zamonaviy siyosiy-huquqiy tahlillardan foydalanildi. Mazkur manbalar asosida transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishdagi tarixiy-huquqiy muammolar tizimlashtirildi hamda ularning rivojlanish dinamikasi ilmiy asosda baholandi.

Metodologik jihatdan tadqiqot sifat (qualitative) tadqiqot modeli asosida olib borildi. Analitik va interpretativ yondashuv orqali tarixiy-huquqiy jarayonlarning mohiyati, suv diplomatiyasining rivojlanish tendensiyalari va davlatlararo hamkorlikning institutsional mexanizmlari tahlil qilindi. Shu asosda Markaziy Osiyoda transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning samarali va barqaror modelini shakllantirish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolari ko'p bosqichli va murakkab xarakterga ega ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar asosida Markaziy Osiyoda suv resurslarini boshqarish tizimining shakllanishi tarixiy taraqqiyot, siyosiy transformatsiyalar, iqtisodiy manfaatlar hamda xalqaro huquqiy me'yorlarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga kelgani aniqlandi. Ayniqsa, Amudaryo va Sirdaryo havzalari misolida suv resurslarini boshqarishning tarixiy

merosi bugungi mintaqaviy siyosat va xavfsizlik masalalariga bevosita ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan tasdiqlandi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Markaziy Osiyoda transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning birinchi muhim o'ziga xosligi tarixiy institutsional meros bilan bog'liq ekani aniqlandi. Sovet davrida suv resurslari markazlashgan reja asosida boshqarilgan bo'lib, suv taqsimoti yagona xo'jalik tizimi doirasida amalga oshirilgan. Ushbu tizimda yuqori oqim hududlari (asosan gidroenergetik salohiyatga ega davlatlar) va quyi oqim hududlari (sug'orma dehqonchilikka ixtisoslashgan hududlar) o'rtasida resurs almashinuvi mexanizmi shakllangan. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, mazkur model siyosiy jihatdan yagona markaziy boshqaruv mavjud bo'lgan sharoitda nisbatan samarali ishlagan, biroq mustaqillikdan keyingi davrda suveren manfaatlarning kuchayishi uning funksional izchilligini zaiflashtirgan.

Ikkinchi natija sifatida, xalqaro suv huquqi tamoyillarining mintaqaviy amaliyotga moslashish darajasi yetarli emasligi aniqlandi. Tadqiqot davomida adolatli va oqilona foydalanish prinsipi, sezilarli zarar yetkazmaslik tamoyili hamda suv resurslari yuzasidan axborot almashinuvi kabi xalqaro-huquqiy qoidalar Markaziy Osiyoda qisman qo'llanilayotgani kuzatildi. Biroq ularning amaliy implementatsiyasi ko'pincha milliy iqtisodiy manfaatlar, energetik xavfsizlik va agrar ehtiyojlar bilan cheklanib qolishi ma'lum bo'ldi. Natijada xalqaro huquqiy mexanizmlar siyosiy kelishuvlarga bog'liq instrument sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tahlillar natijasida suv va energetika o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik mintaqadagi asosiy strukturaviy muammolardan biri sifatida baholandi. Yuqori oqim davlatlari suv resurslaridan gidroenergetik maqsadlarda foydalanishga intilsa, quyi oqim davlatlari sug'orma qishloq xo'jaligi uchun suv oqimining barqarorligini ustuvor deb hisoblaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu manfaatlar qarama-qarshiligi mintaqada suv diplomatiyasining murakkablashuviga sabab bo'lib, ayrim hollarda siyosiy tanglik omiliga aylanish xavfini yuzaga keltiradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim natija — suv xavfsizligi va mintaqaviy xavfsizlik o'rtasidagi bevosita bog'liqlikdir. Suv taqchilligi, demografik o'sish, ekologik degradatsiya va iqlim o'zgarishi transchegaraviy suv resurslari atrofida raqobatni kuchaytirayotgan omillar sifatida namoyon bo'ldi. Xususan, suv oqimining kamayishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, energetik barqarorlik hamda oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sir ko'rsatishi mumkinligi aniqlandi. Shu sababli suv masalasi ekologik muammo doirasidan chiqib, geosiyosiy va strategik xavfsizlik omiliga aylangan.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, mintaqada suv diplomatiyasining institutsional asoslari mavjud bo'lsa-da, ular ko'pincha deklarativ xarakter kasb etadi. Davlatlararo komissiyalar, suvni muvofiqlashtirish mexanizmlari hamda mintaqaviy bitimlar amalda uzoq muddatli strategik rejalashtirish va majburiy huquqiy mexanizmlar bilan yetarlicha mustahkamlanmagan. Tadqiqotda aniqlanishicha, mintaqada suv bo'yicha qaror qabul qilish jarayonlari ko'proq siyosiy muvozanat va ikki tomonlama muzokaralarga tayangan holda olib boriladi.

Shuningdek, tarixiy tajriba tahlili natijasida suv resurslarini boshqarishda an'anaviy hamkorlik mexanizmlarining muhimligi tasdiqlandi. Tarixan Markaziy Osiyoda suv taqsimoti jamoaviy foydalanish, irrigatsiya an'analari va mahalliy boshqaruv institutlari asosida shakllangan bo'lib, bu tajriba zamonaviy suv

boshqaruviga integratsiya qilinishi mumkinligi qayd etildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tarixiy tajribani zamonaviy xalqaro huquqiy mexanizmlar bilan uyg'unlashtirish mintaqaviy suv siyosatining samaradorligini oshirishi mumkin.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, transchegaraviy gidroresurslarni boshqarish masalasi oddiy resurs taqsimoti muammosi bo'lib qolmay, balki tarixiy, huquqiy, siyosiy va geostrategik omillar kesishgan murakkab tizim sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo misolida suv resurslarini boshqarish jarayoni tarixiy meros bilan zamonaviy xalqaro huquq o'rtasidagi murakkab muvozanat asosida shakllanayotgani kuzatildi. Shu sababli transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishni faqat ekologik yoki iqtisodiy muammo sifatida emas, balki mintaqaviy xavfsizlik va siyosiy barqarorlik masalasi sifatida ko'rib chiqish zarur.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, sovet davrida shakllangan markazlashgan suv taqsimoti tizimi mintaqadagi suv boshqaruvining tarixiy institutsional asosini tashkil etgan. Bu tizim yagona siyosiy makon va markaziy rejalashtirish mexanizmlariga tayanganligi sababli nisbatan muvozanatli faoliyat yuritgan. Biroq mustaqillikdan keyingi davrda yangi milliy davlatlarning shakllanishi, iqtisodiy rivojlanish strategiyalarining farqlanishi va suverenitet tamoyillarining kuchayishi suv masalasini davlat manfaatlari nuqtayi nazaridan qayta talqin qilishga olib keldi. Natijada ilgari yagona tizim ichida boshqarilgan suv resurslari geosiyosiy raqobat elementiga aylanish xavfini yuzaga keltirdi.

Tadqiqot natijalari xalqaro suv huquqi tamoyillari bilan mintaqaviy siyosiy amaliyot o'rtasida sezilarli tafovut mavjudligini ko'rsatdi. Nazariy jihatdan suv resurslaridan adolatli va oqilona foydalanish prinsipi barcha tomonlarning manfaatlarini muvozanatlashtirishga xizmat qilishi kerak. Ammo amaliyotda davlatlarning milliy xavfsizlik, energetika va oziq-ovqat siyosati ustuvorligi ushbu prinsiplarning to'liq amalga oshishiga to'sqinlik qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, xalqaro suv huquqining samaradorligi ko'p jihatdan siyosiy iroda va institutsional ishonchga bog'liq ekani ilmiy jihatdan tasdiqlandi.

Muhokama natijasida suv diplomatiyasining Markaziy Osiyoda mintaqaviy integratsiyani kuchaytiruvchi vosita sifatidagi salohiyati ham aniqlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, suv masalasi nizoli omil bo'lish bilan birga, davlatlarni o'zaro manfaatli hamkorlikka undovchi strategik platforma ham bo'lishi mumkin. Xususan, suv-energetika almashinuvi, umumiy monitoring tizimlari, ma'lumot almashinuvi va qo'shma infratuzilma loyihalari davlatlararo ishonchni mustahkamlash imkoniyatiga ega. Demak, suv diplomatiyasini faqat konfliktlarni yumshatish instrumenti emas, balki mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash mexanizmi sifatida ham baholash lozim.

Shuningdek, muhokama davomida tarixiy tajribaning zamonaviy suv boshqaruviga integratsiya qilinishi muhim ilmiy-amaliy yo'nalish sifatida baholandi. Markaziy Osiyoda suvdan foydalanishning an'anaviy shakllari, mahalliy irrigatsiya tizimlari va jamoaviy boshqaruv tajribasi tarixan mavjud bo'lgan. Mazkur tajribalar zamonaviy texnologiyalar hamda xalqaro huquqiy normalar bilan uyg'unlashtirilsa, suv boshqaruvining ijtimoiy legitimligi va samaradorligini oshirish mumkin. Bu esa mintaqada faqat yuqoridan boshqariladigan institutsional model emas, balki mahalliy manfaatlarini ham hisobga oluvchi ko'p darajali boshqaruv modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

Iqlim o'zgarishi omili ham transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishda yangi xavf sifatida muhokama qilindi. Muzliklarning qisqarishi, suv oqimining mavsumiy o'zgarishi va suv tanqisligi xavfining ortishi mavjud davlatlararo muvozanatga qo'shimcha bosim yaratmoqda. Shu sababli suv diplomatiyasi endilikda faqat mavjud resurslarni taqsimlash bilan cheklanmasdan, uzoq muddatli ekologik xavflarni prognoz qilish va moslashuv strategiyalarini ishlab chiqishni ham o'z ichiga olishi zarur.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, mintaqadagi suv boshqaruvi tizimining asosiy zaif tomoni huquqiy majburiyatlarning yetarli darajada institutsionallashtirilmaganidir. Davlatlararo bitimlar ko'pincha siyosiy deklaratsiya darajasida qolib ketadi va ularni ijro etuvchi samarali nazorat mexanizmlari cheklangan. Shu jihatdan qaralganda, suv munosabatlarini boshqarishda xalqaro arbitraj, qo'shma monitoring markazlari va yagona ma'lumotlar platformasini yaratish istiqbolli mexanizmlar sifatida ko'rib chiqilishi mumkin.

Umuman olganda, muhokama natijalari transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolari mintaqaning siyosiy transformatsiyasi, xalqaro huquq tizimi va geoiqtisodiy manfaatlari bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot suv resurslarini boshqarishda konflikt paradigmasidan hamkorlik paradigmasiga o'tish zarurligini ilmiy asosda tasdiqladi. Bunda suv diplomatiyasini mustahkamlash, mintaqaviy huquqiy mexanizmlarni institutsional rivojlantirish va tarixiy tajribani zamonaviy boshqaruvga integratsiya qilish ustuvor strategik yo'nalish sifatida baholandi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolari murakkab, ko'p omilli va uzoq tarixiy shakllanish jarayoniga ega ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar natijasida aniqlandiki, suv resurslarini boshqarish masalasi ekologik yoki iqtisodiy muammo sifatida emas, balki xalqaro huquq, mintaqaviy xavfsizlik, geosiyosiy manfaatlar va davlatlararo hamkorlik bilan uzviy bog'liq strategik masala sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo hududida suv resurslarining transchegaraviy xususiyati mintaqaviy siyosat va davlatlararo munosabatlarning muhim tarkibiy omiliga aylangan.

Xalqaro suv huquqi prinsiplari bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, suvdan adolatli va oqilona foydalanish, zarar yetkazmaslik, axborot almashinuvi hamda hamkorlik prinsiplari nazariy jihatdan transchegaraviy suv munosabatlarini tartibga solishning universal mexanizmi sifatida qaralsa-da, ularning amaliy tatbiqi davlatlarning strategik manfaatlari bilan cheklanmoqda. Natijada xalqaro huquqiy mexanizmlar ko'pincha siyosiy kelishuvlar va diplomatik murosalariga bog'liq holatda faoliyat yuritmoqda.

Shuningdek, tadqiqot suv diplomatiyasining transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishda strategik vosita sifatidagi ahamiyatini ko'rsatdi. Suv diplomatiyasi davlatlararo manfaatlarni muvofiqlashtirish, nizolarni oldini olish va mintaqaviy hamkorlikni mustahkamlash imkonini beruvchi muhim instrument sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu nuqtayi nazardan, suv resurslarini boshqarishda konfrontatsion yondashuvdan kooperativ boshqaruv modeliga o'tish zarurligi ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi strategik-huquqiy takliflar ishlab chiqildi:

1. Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida transchegaraviy gidroresurslardan foydalanishga oid yagona mintaqaviy huquqiy mexanizmni takomillashtirish va uni xalqaro suv huquqi tamoyillariga mos ravishda modernizatsiya qilish maqsadga muvofiq.

2. Suv-energetika almashinuvi bo'yicha uzoq muddatli davlatlararo kelishuvlarni ishlab chiqish hamda suv oqimining mavsumiy muvozanatini saqlashga qaratilgan iqtisodiy kompensatsiya mexanizmlarini yaratish zarur.

3. Transchegaraviy suv resurslarini monitoring qilish bo'yicha yagona raqamli platforma hamda ochiq ma'lumotlar tizimini joriy etish davlatlararo ishonchni oshirishga xizmat qiladi.

4. Suv diplomatiyasini rivojlantirish maqsadida muntazam mintaqaviy ekspert forumlari, ilmiy platformalar va diplomatik maslahatlashuv mexanizmlarini institutsional darajada mustahkamlash lozim.

5. Tarixiy irrigatsiya tajribasi, mahalliy suv boshqaruvi an'analari hamda zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilgan ko'p darajali boshqaruv modelini joriy etish samarali natija berishi mumkin.

6. Iqlim o'zgarishining transchegaraviy suv resurslariga ta'sirini prognoz qilish va unga moslashuv strategiyalarini ishlab chiqish mintaqaning uzoq muddatli suv xavfsizligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishiga aylanishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyoda transchegaraviy gidroresurslarni boshqarishning tarixiy-huquqiy muammolari davlatlararo hamkorlik, xalqaro huquqiy normalar va mintaqaviy siyosiy manfaatlarining o'zaro muvozanatini talab qiluvchi murakkab tizimdir. Tadqiqot natijalari suv resurslarini boshqarishda hamkorlik paradigmasini kuchaytirish, suv diplomatiyasini institutsional rivojlantirish hamda tarixiy tajribani zamonaviy boshqaruv amaliyoti bilan uyg'unlashtirish mintaqaviy barqarorlik va suv xavfsizligini ta'minlashning muhim omili ekanligini ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. United Nations. Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses. New York, 1997.

2. United Nations Economic Commission for Europe. Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes (Helsinki Convention). Helsinki, 1992.

3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. World Water Development Report. Paris: UNESCO Publishing, turli yillar.

4. Food and Agriculture Organization. Irrigation in Central Asia in Figures: AQUASTAT Survey. Rome: FAO, 2012.

5. World Bank. Water Energy Nexus in Central Asia: Improving Regional Cooperation in the Syr Darya Basin. Washington DC, 2014.

6. International Fund for Saving the Aral Sea. Regional Water Cooperation in Central Asia. Almaty, turli yillar.

7. Micklin, Philip P.. The Aral Sea Disaster. Annual Review of Earth and Planetary Sciences, 2007.

8. Spoor, Max. "The Political Economy of Water in Central Asia". In: Central Asian Survey, 1998.

9. Wegerich, Kai. "Hydro-hegemony in the Amu Darya Basin". Water Policy Journal, 2008.

10. Abdullaev, Iskandar, va Rakhmatullaev, Shavkat. "Transformation of Water Management in Central Asia". Water Resources Development, 2015.
11. Allan, John Anthony. Virtual Water: Tackling the Threat to Our Planet's Most Precious Resource. London, 2011.
12. McCaffrey, Stephen C.. The Law of International Watercourses. Oxford: Oxford University Press, 2019.
13. Wolf, Aaron T.. "Shared Waters: Conflict and Cooperation". Annual Review of Environment and Resources, 2007.
14. Ostrom, Elinor. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press, 1990.
15. Interstate Commission for Water Coordination of Central Asia. Annual Reports on Water Distribution in Central Asia. Tashkent, turli yillar.
16. United Nations Development Programme. Water Governance in Central Asia: Challenges and Future Perspectives. New York, turli yillar.
17. Organization for Security and Co-operation in Europe. Transboundary Water Management in Central Asia. Vienna, 2010.
18. Karimov I.A.. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent, 2008.
19. Shavkat Mirziyoyev. Suv resurslari va mintaqaviy hamkorlikka oid nutqlar hamda strategik hujjatlar. Toshkent, turli yillar.
20. International Water Management Institute. Water Policy Reforms and Central Asian Water Governance. Colombo, turli yillar.